

**УКРАЇНЬСЬКА ПРАВОСЛАВНА ЦЕРКВА
ВОЛИНЬСЬКА ЄПАРХІЯ
ВОЛИНЬСЬКА ДУХОВНА СЕМІНАРІЯ**

**ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ ПРАВОСЛАВ'Я
НА ВОЛИНІ**

**Матеріали V науково-практичної конференції
11 листопада 2014 року**

СЕКЦІЯ ІСТОРІЯ ПРАВОСЛАВ'Я НА ВОЛИНІ

Гуляк у селішній волості Південної Церкви в кінці XVI – початку XVII ст.	74
Землеволодієння монастиря в Луцьку в кінці XV – середня XVII ст.	80
Фінансовий Успенського собору в Волинській єпархії. Методична праця	85
Історія Волинської духовної семінарії	97

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ №1 «ПРАВОСЛАВ'Я НА ВОЛИНІ У ПАМ'ЯТКАХ САКРАЛЬНОГО МИСТЕЦТВА»

Упис еромонаха Білостоцького монастиря, маляра Йова Кондзелевича у пом'янику скиту Манявського <i>АЛЕКСАНДРОВИЧ Володимир, м. Львів</i>	6
Православна сакральна архітектура Любомльського і Старовижівського районів Волинської області <i>ДЕМ'ЯНЮК Олександр, м. Луцьк</i>	10
Успенський собор у просторовій структурі давньоруського Володимира <i>ПАНИШКО Сергій, м. Луцьк</i>	14
Народне Православ'я: рослини у зеленосвятських обрядах Правобережного Полісся <i>ЛМИТРЕНКО Алла, м. Луцьк</i>	19
Історія Свято-Миколаївської церкви с. Волошки Ковельського району у документах Держархіву області <i>ГІКА Володимир, м. Луцьк</i>	25
Ікона «Святий Миколай» першої половини XVII ст. з колекції Музею волинської ікони. До питання атрибуції <i>ЄЛІСЄЄВА Тетяна, м. Луцьк</i>	30
Православ'я Кременеця в пам'ятках сакрального мистецтва (XVII – XVIII ст.) <i>ЯЦЕЧКО-БЛАЖЕНКО Тетяна та РУДЯНИН Іван, м. Луцьк</i>	35
Християнські святині давнього Луцька за результатами археологічних досліджень <i>БАЮК Віктор, м. Луцьк</i>	37
Середньовічні хрести-енколпіони із зображеннями святих Агафопода і Феодула <i>САВИЦЬКИЙ Володимир, м. Луцьк</i>	45
Дві православні каплички у Луцьку <i>ПЯСЕЦЬКИЙ Вальдемар, м. Луцьк</i>	50
Дослідження сакрального мистецтва Волині на сторінках наукових видань <i>БУРМІСТРОВА Тетяна, м. Луцьк</i>	51
Знахідки християнської атрибутики часів Першої світової війни на Волині <i>ГУЛЬКО Геннадій, м. Луцьк</i>	54
Успенська церква в с. Низкиничі та проблеми збереження автентичності храму та пізньосередньовічного городища <i>ГУЛЬКО Геннадій та МАЗУРИК Юрій, м. Луцьк</i>	61
Православні культові споруди Турійського району <i>САВЧУК Олександр, м. Нововолинськ</i>	66
Свято-Покровський храм смт Цумань: історія та сучасність <i>ШУЛЬГАЧ Сергій, м. Київ</i>	69
Віхи історії храму святого Архістратига Михаїла села Велике Вербче Сарненського району Рівненської області <i>КОПЧИК Ігор, м. Луцьк</i>	71

СЕКЦІЯ №2 «ІСТОРІЯ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ НА ВОЛИНІ»

Гулевичі у суспільно-релігійному житті Православної Церкви в кінці XVI – середині XVII ст. <i>ДОВБИЩЕНКО Михайло, м. Київ</i>	74
Землеволодіння монастирів Луцько-Острозької єпархії кінця XV – середині XVII ст. <i>ГОРІН Сергій, м. Київ</i>	80
Фундатор Успенського собору у Володимирі князь Мстислав Ізяславич <i>ВОЙТОВИЧ Леонтій, м. Львів</i>	85
Радянська духовна життя Волині (1939-1941 рр.) <i>КУЧЕРЕПА Микола, м. Луцьк</i>	97

Політика державної влади Російської імперії щодо Православної Церкви (кінець XVIII – перша чверть XIX ст.)	
<i>КАРЛІНА Оксана, м. Луцьк</i>	103
Князі Острозькі на захисті національних і релігійних прав українського народу	
<i>МИХАЛЬЧУК Євген, м. Луцьк</i>	108
Закриття Волинської духовної семінарії у 1964 році	
<i>прот. Олександр ФЕДЧУК, м. Луцьк</i>	113
Ректор Волинської духовної семінарії протоієрей Олександр Хотовицький (1834-1893)	
<i>свщ. Василій ЯКОВЧУК, м. Київ</i>	121
Закриття православних храмів на Волині у хрущовський період (1953-1964 рр.)	
<i>ЧАМАХУД Павло, м. Київ</i>	124
Церковно-релігійна та громадська діяльність о. Михайла Попеля на Волині у XX ст.	
<i>ГОРАЙЧУК Вікторія, Маневицький р-н</i>	130
Луцький церковний з'їзд 1927 року	
<i>МЕЛЬНИК Роман, м. Луцьк</i>	132
Острозько-Аннопільський період діяльності Волинської духовної семінарії (1796-1836)	
<i>ДУБИНА Іван, м. Луцьк</i>	137
Роль настоятельниць Корецького жіночого монастиря в контексті історії обителі XVI-XIX ст.	
<i>МИТКАЛИК Тетяна, Маневицький р-н</i>	139
Життєвий шлях архієпископа Варлаама (Шишацького)	
<i>САВЕЛЬСВ Андрій, м. Луцьк</i>	141
Товариство прихильників православної освіти й охорони традицій православної віри ім. Петра Могили	
<i>ГАВРИЛЬЧИК Володимир, м. Луцьк</i>	143
СЕКЦІЯ №3 «ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО ІСТОРІЇ ПРАВОСЛАВ'Я НА ВОЛИНІ»	
Православна Церква на Волині у висвітленні польських дослідників XIX – поч. XX ст.	
<i>ЯРМОШИК Іван, м. Житомир</i>	147
Рецензія на книгу протоієрея Олександра Федчука «Волинська духовна семінарія (1945-1964)». – Луцьк : ПП Іванюк В. П., 2013. – 260 с.	
<i>БОНДАРЕНКО Геннадій, м. Луцьк</i>	153
Джерела з історії Православної Церкви Волинської губернії у фондах Державного архіву Волинської області	
<i>БОЯРЧУК Андрій, м. Луцьк</i>	154
Преподобний Іов Почаївський – захисник Православ'я на Волині. Поверхневий аналіз публіцистичної та апологетичної діяльності	
<i>свщ. Олег ТОЧИНСЬКИЙ, м. Луцьк</i>	158
«Вісник Православної Митрополії в Польщі» як джерело церковної історії Волині	
<i>ГАРАСЮК Володимир, м. Луцьк</i>	162
Роль польського короля Сигізмунда III в утвердженні релігійної унії у Речі Посполитій (огляд королівських грамот)	
<i>НОВАК Роман, м. Луцьк</i>	164
СЕКЦІЯ №4 «КРАЄЗНАВЧА НАУКА НА ВОЛИНІ»	
Легітимізація волинської шляхти в ході другого та третього поділів Речі Посполитої	
<i>ТКАЧУК Анатолій, м. Луцьк</i>	168
Діяльність Польського товариства приятелів науки в Луцьку у 1935-1939 рр.	
<i>КІНД-ВОЙТЮК Наталія, м. Луцьк</i>	173
Польська державна поліція Волинського воєводства 1921-1939 рр.: загальна характеристика	
<i>РАЗИГРАСВ Олег, м. Луцьк</i>	177

СЕКЦІЯ №4 «КРАЄЗНАВЧА НАУКА НА ВОЛИНІ»

Ткачук Анатолій

кандидат історичних наук, доцент

кафедри всесвітньої історії СНУ ім. Лесі Українки

ЛЕГІТИМАЦІЯ ВОЛИНСЬКОЇ ШЛЯХТИ

В ХОДІ ДРУГОГО ТА ТРЕТЬОГО ПОДІЛІВ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ

Приєднанням Правобережної України в результаті другого (1793 р.) та третього (1795 р.) поділів Речі Посполитої завершився черговий етап територіального зростання Російської імперії. Участь у поділах Польщі фактично дозволяла реалізувати ідеї «історично-прогресивного воз'єднання» майже всіх православних східних слов'ян у її складі. Однак Правобережна Україна на кінець XVIII ст. мала відмінний від російського уклад державного життя, що відразу стало гострою проблемою для Петербурга.

Реалізація завдань інтеграції західної периферії в суспільно-політичну систему централістської самодержавної Росії ускладнювалася тим, що польсько-литовська багатонаціональна держава була екстремальним типом давньої станової організації в якій шляхта як стан мала значний вплив на королівську владу. Ця система влади діаметрально відрізнялася від системи абсолютистсько-самодержавної Російської імперії. Російський централізм розцінював це протиріччя як перешкоду на шляху створення та розбудови централізованої унітарної імперії. Втім постійні військові конфлікти Росії на Заході дозволяли в період до 1815 р. різко прискорити інтеграційні процеси колишніх територій Речі Посполитої. За таких умов вирішального значення набула проблема можливості та способів порозуміння з місцевою елітою – польською та сполонізованою шляхтою. Реалізуючи масштабні перетворення, російський уряд мав, в тому числі, визначити політичний і соціальний статус польської шляхти, загалом, та чиновницько-бюрократичної еліти, зокрема.

З початком анексії українського Правобережжя Катерина II не гарантувала новим підданам жодних особливих прав, а лише обіцяла їм «усі ті права, вольності й привілеї, які мають її давні піддані». Проте на регіональному рівні Росія змушена була звернутися до досвіду місцевої шляхти (переважно польської) і призначала на більшість урядових посад її представників. В урядовій та судовій сферах було збережено ділову польську мову, а також підтверджено дію третього Литовського Статуту – юридичного кодексу Великого князівства Литовського прийнятого ще в 1588 р. Це було серйозною поступкою шляхті Волині та Правобережної України, загалом, бо, наприклад, у Східній Білорусі, яка трактувалася як російська область ще від першого поділу Польщі, у 1778 р. запровадили російську мову та російські судові палати. Проте й тут місцевий рівень самоврядування залишився під наглядом місцевої шляхти. В період правління імператора Павла I (1796-1801 рр.) відновили свою роботу навіть шляхетські сеймики, хоч їхня компетенція з 1802 р. була обмежена [6, 67].

Прихильність місцевої знаті нова влада намагалася здобути завдяки поширенню на неї станово-корпоративних привілеїв, узаконених «Дарованою грамотою дворянству» від 21 квітня 1785 р., в якій стверджувалося, що дворянський статус походив від «...качества и добродетели начальствовавших в древности мужей, отличивших себя заслугами, чем обращая самую службу в достоинство, приобрели потомству своему нарицание благородное» [2, 26].

Маніфестом від 27 березня 1793 р. було проголошено зрівняння шляхти новоприєднаних земель у правах з російським дворянством. Шляхетству гарантувалися права, які воно отримало згідно конституцій Речі Посполитої і на нього поширювалася дія «Дарованої грамоти дворянству» за якою воно звільнялося від сплати державних податків, від військової служби, отримувало право дворянського самоврядування і право власності на землю та кріпаків. Російська імператриця пообіцяла визнати шляхетське звання всіх, хто складе присягу на вірність престолу та зможе довести своє походження відповідними документами [8].

Аби заспокоїти шляхту і переконати, що особливих змін її соціального становища в нових державних кордонах не відбудеться до кінця 1796 р. було видано ще кілька нормативних актів.

Загалом, соціальний статус волинської шляхти відповідав статусові російського дворянства. Отож, лояльні шляхтичі кооптувалися до складу імперської знаті, але за це потрібно було заплатити принесенням присяги російській імператриці. В маніфесті від 27 березня 1793 р. зазначалося: «...И потому имеют все и каждый, начиная от знатнейшего дворянства, чиновников и до последнего, кому надлежит, учинить в течении одного месяца торжественную присягу в верности, при свидетельстве определенных от меня к тому нарочных людей. Если же кто из дворянства и из другого состояния, владеющий недвижимым имением, небрежа о собственном благополучии, не захочет присягать, тому дозволяется на продажу недвижимого своего имения и добровольный выезд вне границ в трехмесячный срок, по пришествию которого все остающееся имение его секвестровано и в казну взято быть имеет...» [9].

Таким чином кожний волинський шляхтич мав подати у відповідні установи особистий присяжний лист, або залишити тепер уже російську територію і виїхати за кордон.

Ще однією важливою проблемою для російської влади була значна кількість та соціальна диференціація шляхтичів: на кінець XVIII ст., порівняно з приблизно 150 тис. російських дворян, у Російській імперії з'явилася незрівнянно більша кількість переважно польської шляхти з областей, які колись входили до складу Речі Посполитої. Виникало питання, чи належить кооптувати в родову знать також і ту масу незаможних шляхтичів, які не мали підданих, а часто й землі, і тим самим не відповідали російському уявленню про помісне дворянство. Своєрідну оцінку цим подіям дав російський історик другої половини XIX ст. А. Романов-Славятинський, який вважав, що «...польське дворянство в своїй переважній більшості не піддавалося асиміляції. Воно взагалі не було єдиним і розпадалося на вище дворянство – магнатів, і нижче – власне шляхту. Більшість польської шляхти походила або від офіціалістів, які служили при дворі магнатів, або мала підроблені документи про шляхетське достоїнство. Власне кажучи на російське дворянство мали право магнати і лише деякі представники нижчого шляхетства. Але за непорозумінням, російський уряд включив в ряди дворянства імперії всю шляхту, яка скоріш за все мала право на включення до стану одновірців та міщан. Така ситуація невдовзі привела до важливих наслідків: в західно-російських губерніях був створений привілейований пролетаріат, без матеріальних засобів, але зі становими претензіями – причина багатьох смут, які невдовзі охопили край» [10, 250].

За таких умов тисячі волинських шляхтичів почали претендувати на отримання дворянства і користування становими привілеями головними з яких були: соціальний і політичний статус, який дозволяв брати участь тепер уже в російських органах влади, податковий імунітет, право власності на землю та селян-кріпаків, можливість реалізовувати свої інтереси через судову систему та ін.

Кількість бажаючих скористатися такими пільгами виявилася несподівано великою для російської влади і вона змушена була висунути для кандидатів у дворянство своєрідний майновий ценз. Імператриця Катерина II (а потім і її наступники) запропонувала розібратися в самому статусі шляхти і визнати дворянами лише тих із них, хто зможе документально довести своє шляхетство і хто володіє певною власністю. До речі, цього вимагали і положення «Дарованої грамоти дворянству», відповідно до яких російські дворяни при внесенні їхнього імені у родовідну книгу губернії також повинні були подавати докази свого дворянства.

Отже, основними умовами для надання волинським шляхтичам статусу російського дворянина були визнані дві: наявність документу (офіційної грамоти про шляхетство) та наявність маєтку, землі і власних селян-кріпаків. Без спадкової власності шляхтич не міг розраховувати стати дворянином, адже грамоту про шляхетство можна було підробити. І чим більшими були маєтки та кількість селян, тим швидше шляхтич отримував статус російського дворянина.

Висунувши майновий ценз для кандидатів у дворянство, російська влада у першу чергу прагнула перегородити таким чином шлях до привілейованого становища чиншовикам – найбіднішій частині шляхти, яка мала власність на правах оренди, щорічно сплачуючи податок – чинш.

Багато безземельних волинських шляхтичів, залежних переважно від магнатів, ще в середині 90-х років XVIII ст. за своїм соціальним статусом були віднесені до рівня тих, хто відбував феодалні повинності. Деякі, щоправда, намагалися засвідчити своє благородне походження, але, як правило, безуспішно, причому проти надання немайновій шляхти дворянства виступали не лише російські власті, а й польські магнати. Численні незаможні, в першу чергу сполонізовані волинські шляхтичі, були декласованими і мали сплачувати податки й постачати рекругів. Незважаючи на зменшення своєї кількості, будучи кооптованими в імперську знать, вони і далі становили, порівняно із загальною кількістю населення, набагато численнішу групу, ніж російське дворянство. Вирішальною ж силою в соціальному, економічному, політичному плані залишався невеликий прошарок магнатів і російському урядові вдалося переконати багатьох із них піти на співпрацю [6, 69].

Зрозуміло, що саме від співпраці із знаттю залежало, наскільки зміцниться та легітимізується нова влада на набутих територіях, тому самодержавство прагнуло продемонструвати їй свою прихильність. Росія показувала, що особливих змін соціального становища шляхти у нових державних кордонах не відбудеться – російські закони у Правобережній Україні запроваджувалися Катериною II досить повільно і плавно, без різких кардинальних змін в установленому житті місцевої знаті. Доказом цього стали узаконення 1793-1795 років, що дали відповідь на основні запитання щодо легітимації знаті приєднаних земель – волинська шляхта в значній мірі була кооптована в російське дворянство і ставала його складовою частиною [5, 82]. Це означало поширення на неї права користування усіма привілеями російського дворянства: місцеві шляхтичі продовжували володіти населеними маєтками, звільнялися від обов'язкової служби, рекругчини та тілесних покарань. Надаючи такі права, верховна влада сподівалася на співпрацю з місцевою елітою, і прагнула в такий спосіб зберегти соціальну стабільність в регіоні. Згідно «Установлення» 1775 р. місцеві дворяни мали право обирати чиновників на державні судові та поліційні посади, що означало зосередження в їх руках повітової та губернської влади. Надаючи місцевій шляхті прав та повноважень російського дворянства, Катерина II дозволила їм мати власну корпоративну організацію та свої представницькі інституції, які створювалися за зразком великоросійських губерній.

Відповідно до «Дарованої грамоти дворянству» волинські дворяни отримали право на зібрання в своїй губернії «по позыву и дозволению генерал-губернатора, или губернатора, как для вверенных дворянству выборов, так и для выслушивания предложений генерал-губернатора или губернатора, всякие три года в зимнее время. Собранию дворянства в наместничестве дозволяется избрать губернского предводителя дворянства губернии; и для того собранию дворянства всякие три года представит из уездных дворянских предводителей двух государеву наместнику или правителю, и которого из сих генерал-губернатор и губернатор назначит, тому и бать губернским предводителем той губернии» [2, 32].

Перше дворянське зібрання у Волинській губернії, яке мало сприяти переходу польської шляхти у російське дворянство, відбулося в кінці липня 1796 р. і передувало урочистому відкриттю Волинської губернії [5, 83]. Підготовка до першого засідання була показовою і помпезною. Ще за рік до відкриття дворянського зібрання Волинської губернії в Житомирі почали спорудження приміщення де воно мало засідати. Вже самим процесом підготовки до відкриття дворянського зібрання та будівництва його приміщення російська влада хотіла показати велич самодержавства та підкреслити роль і місце волинської знаті в місцевому управлінні. Двоповерховий будинок волинського дворянського зібрання мав три просторі зали, велику галерею для оркестрантів та 60 кімнат різного розміру. Коштом державної казни були придбані розкішні меблі, дзеркала, срібний посуд, прикраси на суму біля 300 тисяч рублів [3, 364-388, 415-418].

Загалом, еліті Речі Посполитої від самого початку російської анексії було надано достатньо ліберальні умови приєднання. Проте значна частина волинської шляхти не змирилася з втратою своєї державності і взяла активну участь у польському повстанні під проводом Тадеуша Костюшка.

Патріотичні кола польської шляхти 24 березня 1794 р. підняли повстання, яке розпочалося з Кракова. Незабаром по всій Польщі було утворено «повстанські клуби»,

почали поширюватися селянські заворушення й бунти городян. Волинську шляхту очолив шляхти Дзялинський, власник містечка Шумська. Його помічниками були поміщики Чацькі, Яблоновські, Коссовські; прихильно поставився до повстання і Адам Чарторийський. З'їхавшись на початку 1794 р. до м. Дубно на контракти, волинська шляхта виробила свій план участі в повстанні [1, 323].

Проте повстання було придушене царськими військами. Поразка поклала край сподіванням частини поляків на відновлення польської державності і привела до певного перегляду ліберальної політики російського уряду у «польському питанні».

Спеціально створена урядова комісія повинна була відстежити, хто з шляхтичів і в якій мірі брав участь у повстанні, а також визначити для них міру покарання. Значна частина шляхти змушена була ще раз доводити свою лояльність і присягати на вірність російській імперії.

До з'ясування міри участі в повстанні підозрюваних, на їхні маєтки накладався секвестр, в учасників повстання вони конфісковувалися і передавалися до російської казни, а через деякий час «верным сынам Отечества». Таким чином великими землевласниками на Волині стали М. Голенищев-Кутузов, П. Рум'янцеv, Т. Тутолмін та інші російські вельможі. Загалом окрім значних земельних угідь у власність 65 високопоставлених царських чиновників та генералів потрапило 79 550 душ селян. Указом Катерини II від 19 квітня 1794 р. рекомендувалося добиватися успіху в краї не лише російською зброєю, а й тією обставиною, що «черный народ обитающий в областях наших» належить до однієї віри з росіянами і панів-поляків не любить. Це була вже апробована в підкоренні неросійських народів імперська політика – розділай і владарюй. На Волині вона також практикувалася, особливо тоді, коли потрібно було використати селянство для приборкання шляхти і навпаки [11, 12].

В ході ревізії шляхту записали в окремі від інших станів відомості. Засвідчені виписки з них в майбутньому стали одним із головних доказів шляхетського походження.

Фактично з цього часу розпочалася реальна багаторічна робота по кооптації шляхетства у російське дворянство. Шляхетські зібрання волинських повітів були зобов'язані подати губернаторам списки всіх шляхтичів. У свою чергу російські чиновники почали складати не тільки списки шляхти, а й робити опис їх майна для з'ясування майнового стану кожної особи, зокрема, та правового статусу її землеволодінь. Це викликало значні проблеми в першу чергу у дрібній шляхти для якої дуже гостро постала проблема збирання доказів дворянського походження. Не маючи значних родових архівів, будучи відірваними від свої родових маєтків, де в основному зберігалися такі важливі для них документи чи їх копії, дрібна шляхта мала небагато можливостей виконати необхідні для отримання дворянства вимоги [7, 19].

Політика російського уряду змінилася, коли російський престол зайняв син Катерини II імператор Павло I. Він вважав, що поляки зазнали багато утисків від його матері, і почав скасовувати багато обмежень Катерини II щодо польського населення. Найперше він повернув всіх польських засланих із Сибіру, висланих туди Катериною II за участь у костюшківському повстанні 1794 р., дарував їм волю і деяким повернув маєтності, безземельній шляхті було надано виборне право, якого не мало навіть російське дворянство.

Разом з тим, зі вступом на трон Павла I дворянські зібрання були позбавлені права визнавати дворянське походження та видавати про це грамоти. Дворянські депутатські зібрання Волинської та інших правобережних губерній отримали указ про необхідність скрупульозного ведення родовідних книг, копії з яких вони повинні були щорічно надсилати у Герольдію. Крім того, на дворянські станові органи покладался обов'язок збирання відомостей про дворян, які впродовж останніх років поселилися на підконтрольній їм території, та новонароджених у дворянських родинах. Копії виданих дворянськими депутатськими зібраннями свідоцтв про місце проживання дворян і їхнє нерухоме майно також повинні були надсилатися у Герольдію.

З приходом до влади у 1801 р. Олександра I процес легітимації волинської шляхти значно активізувався. Новий імператор підтвердив дію «Дарованої грамоти дворянству» і скасував ті укази Павла I, які їй суперечили. Він відновив чинність законодавчо встановленого порядку визнання дворянського походження та користування всіма привілеями, які воно надавало. Це дало дрібній шляхті певну надію на зміни в політиці щодо визнання їх статусу. Наприклад, Волинське дворянське депутатське зібрання лише впродовж

1801 р. визнало дворянські права 74 родин [4, 359]. Впродовж кількох наступних років дворянського стану було інкорпоровано більшість дрібної волинської шляхти.

Статус міст після включення Волині до складу Російської імперії практично змінився. Росія підтвердила станово-корпоративну організацію міста, яка надалі мала поєднуватися з новим міським устроєм, встановленим «Дарованою грамотою містам» 1785 р. Містам дозволялося користуватися своїми давніми привілеями, але підтвердження належало тепер просити в російській імператриці. Нових підданих до 1795 р. було звільнено від сплати в казну подушного податку з дозволом облаштування на ці кошти новостворюваних губернських установ. Суди і магістрати поверталися до судочинства, яке діяло тут до прийняття польської Конституції 3 травня 1791 р., з тією лише різницею, що тепер воно здійснювалося від імені її імператорської величності. Не зачіпалося спочатку також і правове та соціальне становище городян. Купці й підприємці, зокрема євреї, за лояльне до них ставлення так само мали віддавати свої здібності на службу Росії.

Загалом політика російського уряду щодо легітимації волинської шляхти як і шляхти інших українських земель приєднаних в результаті поділів Речі Посполитої наприкінці XVII ст. була спрямована в першу чергу на поступову ліквідацію регіональних традицій місцевих еліт. В той же час Росія не мала достатньої кількості фахівців і продовжувала залежати від неросійських еліт: вони повинні були контролювати окраїнні землі та їх населення і управляти ними від імені імперської влади. За це Росія підтверджувала їхні привілеї, станова права й маєтності, прагнула до плідної співпраці з шляхтою нашого краю та до лояльності неросійських підданих, що мало б забезпечити соціальну і політичну стабільність. Ліквідувати конфронтацію самодержавної Росії зі станово-корпоративними організаціями та регіональними традиціями Заходу.

Список використаних джерел:

1. Батюшков П. Н. Волянь. Историческія судьбы Юго-Западнаго края / П. Н. Батюшков. – СПб: типография Товарищества «Общественная польза», 1888. – 431 с.
2. Грамота на права, вольности и преимущества благородного российского дворянства / Российское законодательство X-XX веков. В 9-ти т. Законодательство периода расцвета абсолютизма. – М.: Юрид. лит., 1987. – С. 23-53.
3. Переговский В. Материалы для истории Воляни / В. Переговский. – Житомир, 1879. – 496 с.
4. Имеретинский Н. К. Дворянство Волянской губернии / Н. К. Имеретинский. – Житомир, 1867. – 189 с.
5. Казначеева Л. Формування складу та повноважень Волинського дворянського зібрання (кінець XVIII – перша третина XIX ст.) / Л. Казначеева // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. – Рівне, 2006. – Вип. 7. – С. 81-92.
6. Капеллер А. Росія як поліетнічна імперія: Виникнення. Історія. Розпад / А. Капеллер. – Львів: Вид-во Католицького Українського університету, 2005. – 360 с.
7. Правобережна шляхта. Кінець XVIII - перша половина XIX ст. [Текст] : список шляхти Волинської, Київської та Подільської губерній, дворянські права якої перевірила Центральна ревізійна комісія / С. Лисенко, Є. Чернецький; Державний комітет архівів України, Центральний держ. історичний архів України. – Біла Церква: Видавництво Товариства охорони старожитностей Київщини, 2002. – 393 с.
8. Полное собрание законов Российской империи. Собрание 1-е, с 1649 по 12 декабря 1825 года. – СПб., 1830 (далі – ПСЗ-1). – Т. XIX. – № 13808.
9. ПСЗ-1. – Т. XXIII. – № 17108.
10. Романов-Славятинский А. Дворянство в России от начала XVIII века до отмены крепостного права. – СПб., 1870. Порай-Кошиц И. История русского дворянства / А. Романов-Славятинский, И. Порай-Кошиц. – СПб., 1900. – М.: Издательство “Крафт и +”, 2003. – 328 с.
11. Шандра В. С. Київське генерал-губернаторство (1832-1914): історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал / В. С. Шандра. – К.: УДНДІ, 1999. – 144 с.